

Paavo Arhinmäki vas ym.

Välikysymys työllisyyspolitiikasta

Eduskunnalle

Olemme huolissamme hallituksen kyvystä hallita Suomen heikentyvää työllisyystilannetta. Tavanomaisten ensiaputoimien sijaan hallitus on jo ehtinyt tehdä useita avauksia, joiden ennustetaan kasvattavan massatyöttömyyttä entisestään. Myös hallituksen pitkän aikavälin työllisyyspoliittinen visio poikkeaa merkittävästi Suomen aikaisemmasta linjasta — korkean tuottavuuden ja koulutetun työvoiman sijaan yritetään nyt parantaa työllisyyttä palkkatyön ehtoja ja työntekijöiden neuvotteluasemaa heikentämällä.

Hallituksen valinnat uhkaavat ajaa meidät kierteeseen, jossa kysynnän hyytyminen lisää työttömyyttä ja konkurssseja, mikä puolestaan syventää talousahdinkoa ja vähentää kysyntää. Samaan aikaan mekaaninen kustannuskisailu on syrjäyttänyt kaiken pohdinnan siitä, miten meidän kansakuntana tulisi varautua työelämän laadullisiin muutoksiin. Puolen vuoden hallitustaipaleen jäljiltä työmarkkinoita huurtaa myös tasa-arvon takatalvi.

Suomen työllisyystilanne on vakava. Hallituksen tavoite nostaa työllisyysaste tällä vaalikaudella 72 prosenttiin on haastava. Työ- ja elinkeinotoimistoissa oli syyskuun lopussa yhteensä 455 800 työtöntä ja palveluissa olevaa työnhakijaa, ja yhä suurempi osa heistä on pitkäaikaistyöttömiä. Työllisyyskehitys on ollut negatiivinen tai lähellä nollaa kaikilla päätoimialoilla koko vuoden. Ensi vuonna työttömyysasteen odotetaan nousevan korkeammaksi kuin kertaakaan tällä vuosituhanella.

Korkea suhdannetyöttömyys, 1990-luvun lamasta periytyvä pitkäaikaistyöttömyys sekä työpaahoinvointi muodostavat Suomessa keskeisen rakenneongelman. Työikäisten työllisyysastetta laskevat pitkät työttömyysjaksot, ennenaikaiset eläköitymiset ja työkyvyttömyys. Tilanteen vakavuudesta kertoo, että myös akateeminen työttömyys on kasvussa.

Hallitus itsekin tunnustaa, että sen ajamat uudistukset ja säästötoimet heikentävät työllisyyttä edelleen ainakin lyhyellä aikavälillä. Suomalaisten ostovoimaan kohdistuvat leikkaukset ja pakkolait syventävät kysyntälamaa sekä kasvattavat ja pitkittävät työttömyyttä. Myös hallituksen työllisyysmäärärahoihin kohdistamat leikkaukset pahentavat työttömyyttä.

Hallitus tarjoaa työllisyyteen lääkkeitä, joiden ensisijaisena tavoitteena on tasaisesti nousevien osinkotulojen virta, ei tavallisen ihmisen mahdollisuus elättää itsensä työllä. Väitteet verrokki-maihimme nähden korkeasta työvoimakustannuksien tasosta ja sen esittäminen vientiongelmiin keskeiseksi syyksi eivät kestä lähempää tarkastelua — ne ovat sumuverho, jonka suojissa ajetaan läpi merkittäviä muutoksia työelämän pelisääntöihin työnantajapuolen eduksi ja vaurauden kes-

Välikysymys VK 4/2015 vp

kittämistä niille, joilla sitä jo on. Samalla todelliset toimet tuottavuuden, työelämän ja talouden kehittämiseksi ovat jääneet hallitukselta unohduksiin.

Valtiovallan mahdollisuus vaikuttaa yksityisen sektorin työpaikkojen määrään on rajallinen. Toisaalta on selvää, että ainakin kansallinen koulutustason lasku, tutkimus- ja kehitystoiminnan heikentäminen sekä kotimaisen kysynnän supistaminen vievät juuri päinvastaiseen suuntaan. Niiden sijaan nyt tarvittaisiin panostuksia kysyntään yleensä ja varsinkin tutkimukseen ja koulutukseen. Kasvun edellytyksiä hallitus heikentää leikkaamalla Tekesin rahoituksesta, sen mahdollisuuksista kohdistaa voimavaroja pk- ja kasvuyritysten nousuun. Hallituksen leikkaukset ovat suuremmat kuin sen kärkihankkeiden panostukset.

Samalla olisi tehtävä avauksia, jotka antavat vientisektorille tilaa kehittyä ja laajentavat viennin pohjaa. Uuden, kokonaisvaltaisen vientistrategian tulisi kiinnittyä ilmastomuutoksen hillintään, puhtaaseen veteen, energiatehokkaaseen rakentamiseen, uusiutuvaan energiaan, kiertotalouteen, palveluviennin vahvistamiseen, uusiin korkean arvonlisän teollisuustuotteisiin, vanhan teollisuuspohjan monipuolistamiseen, julkisten tietovarantojen digitalisointiin ja näistä kaikista syntyviin uusiin työpaikkoihin. Kotimaiset referenssimarkkinat elvyttävät työllisyyttä nyt ja tarjoavat viennille tukevan ponnistus pohjan huomenna. Olennaista on monipuolistaa vientiä ja teollisuutta ja lisätä vientiä harjoittavien yritysten määrää.

Paikallisen elinkeinoelämän tukemiseksi on markkinoilta kitkettävä verovälttelyyn ja työehtojen heikentämiseen perustuva kilpailu. Askeleita tätä kohti olisivat aluehallinnon valvontaresurssien tarkistaminen tehtävän vaatimalle tasolle ja maakohtaisen kirjanpidon vaatiminen julkisiin kilpailutuksiin osallistuvilta yrityksiltä sekä tyyppihyväksytyjen kassojen vaatiminen ja tilaajavastuun laajentaminen verotilien suuntaan.

Suomalainen työttömyysturva on jo nyt ehdollista. Lainsäädäntö edellyttää jokaiselta työttömältä aktiivista työnhakua ja lukuisia muita velvoitteita, ja niiden rikkomisesta aiheutuvat sanktiot ovat ahkerassa käytössä — niillä on vuosikymmenessä onnistuttu tuplaamaan tulottomien kotitalouksien määrä ja ajettu köyhyyteen erityisesti nuoria, joiden kohdalla järjestelmä on tiukin.

Tätä vasten on outoa, että toistaiseksi hallituksen ainoa ponteva toimenpide työttömyyden hoidon suhteen on ollut työttömien syyllistäminen. Juuri tähän nimittäin pohjaavat hallitusohjelman kirjaus vastikkeellisuuden lisäämisestä ja esitykset työttömyysturvan leikkaamisesta keskellä massatyöttömyyttä. Passiivisen työttömyysturvan muuttaminen aktiiviseksi tueksi esimerkiksi työllistymisasetelillä on hallitukselle esitys, jonka sen luulisi huomioivan ja ottavan käyttöön.

Pitkä työttömyysjakso merkitsee modernissa yhteiskunnassa vakavaa syrjäytymisriskiä. Oikein kohdennetut työvoimapalvelut, erityisesti tukityöllistäminen ja ammatillinen koulutus, ovat sosiaalisesti ja kansantaloudellisesti järkevä tapa pitää yllä henkilön työ- ja toimintakykyä erityisesti massatyöttömyyden oloissa. Samalla ne ovat varautumista parempaan aikaan, jolloin työvoimalle taas on kysyntää avoimilla markkinoilla.

Kansantalouden menestyksen paras tae on terve, koulutettu ja työkykyinen väestö. Siksi korkean työttömyyden kausina on viisasta panostaa koulutukseen, työkykyyn ja muihin syrjäytymistä ehkäiseviin mekanismeihin.

Välikysymys VK 4/2015 vp

Tämä hallitus näyttää kuitenkin toimivan juuri päinvastoin. Työllisyysmäärärahat ehtyivät jo alkuvuodesta, ja sitä myöten loppuivat myös palkkatuki- ja starttirahapäätökset. Lisätalousarvioissa ei tilanteeseen ole puututtu sen ansaitsemalla vakavuudella.

Samaan aikaan kun työttömyys kasvaa, työllisyysmäärärahoja leikataan. Ensi vuonna työllistämispalveluita pystytään tarjoamaan vähemmän kuin aiempina vuosina. Samalla työllistämispalveluissa on tapahtumassa merkittävä laadullinen muutos: työttömän kannalta edullisin palkkaperustainen työllistäminen on vähentynyt, kun taas monella tapaa ongelmallisiin palkattomiin toimenpiteisiin velvoitetaan yhä useampaa.

Edelleen, talous- ja työttömyyskriisin yhä pahentuessa, ELY-keskusten ja TE-toimistojen voimavaroja vähennetään. TE-toimistojen tilanne on jo nyt paikoin kaoottinen: aikoja tai edes yhteyttä ei tahdo saada, asiakaslähtöisestä lähipalvelusta nyt puhumattakaan. Aliresursoinnista kärsivät luonnollisesti eniten ne, joille monialaisesta ja henkilökohtaisesta avusta olisi eniten hyötyä. Ne, jotka syystä tai toisesta eivät saa otetta työn syrjästä omin voimin.

Ehkä kaikkein yllättävin veto hallitukselta oli nuorisotakuun rahoituksen leikkaaminen. Vaikka nuorisotakuu ei ole juuri onnistunut lisäämään nuorten työllisyyttä, on se kuitenkin tiivistänyt yhteistyötä nuorten kanssa työskentelevien organisaatioiden välillä ja pitänyt nuorten työttömyysjaksoit suhteellisen lyhyinä. Suomessa on nuorten pitkäaikaistyöttömyyttä vähiten kaikista EU-maista. Tyhjän päälle jää myös etsivä nuorisotyö, joka on tavoittanut vuosittain yli 20 000 syrjäytettyä nuorta ja vastikään saatu laajennettua koko maahan. Hyviä tuloksia tuottaneeseen työpaja-toimintaan ei panosteta riittävästi.

Työttömyys on ansiotyölle rakentuvassa yhteiskunnassamme paitsi yksilöllinen, myös yhteiskunnallinen tragedia. Työttömyyden suorat kustannukset ovat miljardeja, minkä lisäksi se vähentää verotuloja, kasvattaa kuntien kustannuksia ja vähentää kulutusta. Tässä tilanteessa olisi työvoima- ja yrityspalvelujen riittävä rahoitus meidän kaikkien etu. Poikkeuksellisen pitkään työttömänä olleille, 60 vuotta täyttäneille ja viisi vuotta työttömänä olleille, olisi perusteltua järjestää kunniallinen tie eläketuelle.

Viime vuosikymmenet on sinivalkoinen työ pyrkinyt kilpailemaan enemmän laadulla kuin hinnalla. Tähän punaiseen lankaan kiertyvät useimmat suomalaisen työelämän uudistukset, sellaiset kuin ammattipätevyysvaatimukset, työterveyshuolto ja työehtosopimusten yleissitovuus. Taustalla on ymmärrys työelämästä keskeisenä osana sitä pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia, jota muualla kadehditaan.

Sipilän hallituksen ohjelma ja myöhemmät ulostulot muodostavat kuitenkin kokonaisuuden, jota voisi kutsua työelämän pirstomisen projektiksi. Sen tavoitteena on tuottaa työmarkkinoille mahdollisimman paljon heikossa neuvotteluasemassa olevia ihmisiä, jotka joustavat työhön kuin työhön liikaa ehtoja kyselemättä. Projektiin kuuluvat sosiaaliturvan leikkaukset, mutta myös ammatit yhdistysliikkeen aseman horjuttaminen kollektiivisen sopimusoikeuden rajoituksilla. Kehitystä korkean tuottavuuden osaamisyhteiskunnasta kohti hintakilpailuyhteiskuntaa vauhditetaan edelleen koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehityksen megaleikkauksilla.

Välikysymys VK 4/2015 vp

Kun ihmiset siirtyvät entistä vikkelämmin kategoriasta toiseen, tulee hitaisiin muutoksiin ja tarveharkintaan kehitetystä tulonsiirtobyrokratiasta pikemmin epävarmuuden kuin turvan lähde. Toisaalla hallitus haluaa keppiä työttömille ja käyttöön kaikki mahdolliset sanktiot, ja toisaalla se lupailee perustulokeilua. Nämä ovat ristiriidassa keskenään. Sosiaaliturvan uudistaminen on tarpeen, mutta hallitukselle se on tarkoittanut lähinnä leikkauksia ja toimeentulokiriippuvuuden lisäämistä.

Viime hallituskaudella tehdyt päätökset poistaa puolison tulojen vaikutus työmarkkinatukeen ja ottaa käyttöön työttömän päivärahan ja asumistuen suojaosuus ovat olleet askeleita parempaan suuntaan. Nyt tarvittaisiin jatkoa tarveharkintaa ja tuloloukkuja purkaville uudistuksille.

Samaan aikaan kun elinkeinoelämään liittyvä normipurku on lähtenyt hyvin käyntiin, tavallisille ihmisille kaavaillaan kuitenkin lisää kuribyrokratiaa. Subjekttiivisen päivähoito-oikeuden rajausta ei kangista vain sellaisten perheiden asemaa, joissa toinen vanhemmista on satunnaisesti kotona — se luo uuden ilmoitusvelvollisuuden työmarkkinastatuksen muutoksista kaikille päiväkotien palveluita käyttäville perheille.

Tasaveroista paikallista sopimista ja joustoa tarvitaan, mutta uudistusten tavoitteena tulisi olla ihmisten muutosturvan, vapauden ja autonomian vahvistaminen uudessa työelämässä. Vastikkeellisuuden lisääminen, sopimusoikeuden rajoittaminen ja pakkolait ovat enemmän menneiden vuosisatojen kuisketta kuin ratkaisu työelämän todellisiin ongelmiin, kuten prekarisoitumiseen.

Myös hallituksen vaalimaan työvoimakustannuskilpailuun olisi tarjolla keinoja. Puutteelliseen työhyvinvointiin liittyvät kustannukset ovat Suomessa Työterveyslaitoksen arvion mukaan yli 40 miljardia euroa vuodessa. Tästä summasta ennen aikaisten eläkkeiden osuus on noin 18 miljardia ja sairauspoissaolojen osuus noin seitsemän miljardia euroa. Tiedossa on, että melko yksinkertaisilla kehittämistoimilla lukua voitaisiin pienentää merkittävästi, esimerkiksi varhaisen puuttumisen työterveyshuollolla, henkilöstön yhteisöllisyyttä ja vaikuttamismahdollisuuksia kehittämällä, työoloja, työn määrää ja työaikoja seuraamalla sekä johtajuutta parantamalla. Samalla tulisi tukea osatyökykyisten työllistämistä.

Onko meillä varaa olla katsomatta tätä korttia?

Näin hallitus tuntuu uskovan. Työhyvinvointiin panostamisen sijaan se aikoo lakkauttaa työkyvyn ylläpitämiseen ja työurien pidentämiseen tähänneen AURA-kuntoutuksen, ennen kuin sitä ehdittiin edes aloittaa. Työterveyslaitoksella, josta löytyy parasta osaamista työhyvinvoinnin ja työkyvyn ylläpitoon, on jo hallituksen leikkauksien seurauksena aloitettu lähes kolmanneksen henkilöstöstä kohdistuvat yt-neuvottelut.

Hallitus julistaa ohjelmassaan, että Suomessa miehet ja naiset ovat tasa-arvoisia, mutta näiden ensimmäisten kuukausien toimista päätellen tilannetta yritetään korjata pikaisesti: vaikka hallitus väheksyy lain edellyttämiä tasa-arvovaikutusten arviointeja, ilman niitäkin on kiistatonta, että näissä talkoissa pisintä vuoroa tekevät pienituloiset naiset.

Suuri osa hallituksen pakkolaeista ja muista työelämän heikennyksistä iskee erityisesti naisiin. Leikkaukset sairausajan palkkaan, vuosilomiin ja lomarahoihin tuntuvat eniten kuntasektorilla,

Välikysymys VK 4/2015 vp

jossa 80 prosenttia työntekijöistä on naisia. Erityisesti synnytysikäisiin naisiin osuu hallituksen suunnitelma sallia alle vuoden mittaiset perusteettomat määräaikaiset työsuhteet. Myös leikkauslistalle päätyneen vuorotteluvapaan käyttäjistä valtaosa on naisia.

Kokonaan oma lukunsa on hallituksen suunnitelma puolittaa ammatillinen aikuiskoulutustuki ja muuttaa leikattu osuus lainaksi. Palkansaajajärjestöjen mukaan leikkaus veisi pieni- ja keskituloisilta mahdollisuuden aikuisopiskeluun ja näin romuttaisi käytännössä koko tuen. Lähes puolet tuen saajista opiskelee naisvaltaisella sosiaali- ja terveysalalla.

Jotkin hallituksen suunnittelemaat toimenpiteet näyttävät jopa siltä, että tavoitteena on lisätä erityisesti naisten työttömyyttä. Subjektiiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen ja päivähoidon ryhmäkokojen suurentaminen johtavat opetus- ja kulttuuriministeriön arvioiden mukaan noin 2 300 työntekijän irtisanomisiin, puhumattakaan näiden toimien vaikutuksista perheen ja työn yhteensovittamiseen. Tiedämme, että mitä heikompileituvia päivähoitopalveluita on tarjolla, sitä todennäköisemmin äidit jäävät pois työelämästä kotihoidon tuen varaan.

Listaa voisi jatkaa edelleen. Niin pitkään, että on pakko kysyä: onko hallituksella jotain nimenomaan naisia vastaan? Mitä pahaa nämä myyjät, lähihoitajat ja lastentarhanopettajat ovat hallitukselle tehneet, kun heitä nyt niin rökitetään?

Edellä olevan perusteella ja Suomen perustuslain 43 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan välikysymyksen:

Onko hallitus huomannut Suomen työllisyystilanteen vakavuuden ja jos on, mihin työllisyyspoliittisiin korjausliikkeisiin se on ryhtymässä synkeän ja näköalattoman kehityksen kääntämiseksi? Onko hallitus valmis tässä tilanteessa lisäämään määrärahoja, joilla työttömien työkykyä, koulutusta ja työllistymistä voidaan tukea?

Mihin toimenpiteisiin hallitus ryhtyy erityisesti kasvavan, syrjäytymisriskiä lisäävän pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi?

Monet hallituksen kiristävät työelämätoimet ja ehdotukset kohdistuvat voimakkaammin naisiin kuin miehiin. Aikooko hallitus arvioida toimiensa sukupuolivaikutukset ja tehdä esityksiä työelämän tasa-arvon parantamiseksi?

Onko hallitus aikeissa valmistella työelämää koskevia uudistuksia, jotka purkaisivat tuloloukkuja ja kannustaisivat työn tarjoamiseen ja vastaanottamiseen erityisesti pätikätyöläisten ja itsensä työllistävien piirissä?

Välikysymys VK 4/2015 vp

Helsingissä 27.11.2015

Paavo Arhinmäki vas
Anna Kontula vas
Annika Lapintie vas
Katja Hänninen vas
Jari Myllykoski vas
Silvia Modig vas
Aino-Kaisa Pekonen vas
Matti Semi vas
Markus Mustajärvi vas
Li Andersson vas
Hanna Sarkkinen vas
Kari Uotila vas
Antti Lindtman sd
Ilkka Kantola sd
Antti Rinne sd
Harry Wallin sd
Merja Mäkisalo-Ropponen sd
Maarit Feldt-Ranta sd
Erkki Tuomioja sd
Sanna Marin sd
Krista Kiuru sd
Eero Heinäluoma sd
Mika Kari sd
Lauri Ihalainen sd
Satu Taavitsainen sd
Katja Taimela sd
Suna Kymäläinen sd
Susanna Huovinen sd
Joona Räsänen sd
Sirpa Paatero sd
Maria Guzenina sd
Kristiina Salonen sd
Pia Viitanen sd
Timo Harakka sd
Jutta Urpilainen sd
Ilmari Nurminen sd
Jukka Gustafsson sd
Tytti Tuppurainen sd
Tuula Haatainen sd
Emma Kari vihr
Heli Järvinen vihr
Olli-Poika Parviainen vihr
Johanna Karimäki vihr
Antero Vartia vihr

Välikysymys VK 4/2015 vp

Ozan Yanar vihr
Touko Aalto vihr
Hanna Halmeenpää vihr
Ville Niinistö vihr
Outi Alanko-Kahiluoto vihr
Satu Hassi vihr
Jani Toivola vihr
Krista Mikkonen vihr
Pekka Haavisto vihr
Jyrki Kasvi vihr
Eeva-Johanna Eloranta sd
Riitta Myller sd
Tarja Filatov sd